

Farkas András

operaénekes,
tenor

Y.H.
2023.

Operaénekes, aki a roma kultúra területén kimagasló eredményeket ért el. Tanulmányait a Richter János Zeneművészeti Szakközépiskolában, majd a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen végezte. Civil aktivistaként a Magyar Ifjú Értelmi-ségi Romák Társaságának elnöke, nyári táborok, kulturális fesztiválok, jótékonysági koncertek szervezője. A világon elsőként roma nyelven énekel operákat. Rendszeres fellépője és tenorja a Deák Téri Evangélikus Templomnak, visszatérő szólistája a Mátyás-templomnak. Nős, egy fiúgyermeke van.

„Szerintem vannak olyan emberek, akik egyszerűen úgy születnek, hogy valaminek az előremozdítására törekednek. Ez olyan tettvágy, aminek eredményeképpen hatni akarsz másokra a gondolataiddal és a cselekedeteiddel.”

Egy kedves ismerőst üdvözölhetek személyedben, mert szakkollégista korod óta ismerlek. Volt szerencsém végigkísérni a pályád, és büszkeséggel tölt el, hogy vállaltad az ebben a kötetben való szereplést, és e kapcsán tudunk beszélgetni. Itt ülünk a családi házatokban, egy különálló kis irodában. Mesélj magadról! Mi a helyzet veled jelenleg?

Köszönöm szépen ezt a lehetőséget! A mai körülmények között mi a feleséggel kivételes helyzetben vagyunk. A mi korosztályunkban ugyanis nagyon sok ismerősnek nincs saját ingatlana, biztos megélhetése.

Nyilván mindig lehet az embernek jobb, szakmailag is lehet sokszor sikeresebb, de lehetnek mélyebb pontok is az életében. Én most éppen egy szakmai mélypontból próbálok kijönni, már elég jól haladok kifelé. Volt egy operaházass szerződése, de sajnos a gazdasági válság miatt nem lett következő is. Szóval elkezdtem egy tanárhoz járni, akinek a segítségével jó úton haladok afelé, hogy ebből újra lehessen egy operaházi szerződés, akár külföldön is. Emiatt azt mondhatnám, hogy vannak olyan napok, amikor kevésbé érzem magam sikeresnek, de alapvetően jól vagyok.

Azt érzem, hogy nagyon jó helyzetben vagyunk, de amikor az ember elér egy szintet, akkor azt a szintet elkezd magáénak érezni, és ha még fejlődni is szeretne, akkor akar még egy kicsit jobbat.

Nagyon belevágtál a közepébe, de talán ne menjünk még ennyire előre. Nézzük meg azt, hogy honnan sikerült eddig eljutnod!

Ajka mellől, egy kistelepülésről származom. Padragkútról, ami közigazgatásilag Ajkához tartozik. A falu több mint ezer éves település. Sokan mondták rólam már, hogy lokálpatrióta vagyok, azért, mert nagyon sokszor járok vissza Ajkára vagy Padragkútra. Rendszeresen koncertezem ott, előadást tartok, részt veszek rendezvényeken, vagy oda szervezek rendezvényt.

Én egy nyolcgyermekes családból származom, én vagyok az ötödik. Van három bátyám, egy nővérem, és három öcsém. Édesapám bányász volt, édesanyám gyári munkás, betanított munkás, de járattak minket zeneiskolába.

Minden testvéred járt zeneiskolába?

Talán a legidősebb bátyám nem, de onnantól kezdve igazából mindenki. Valószínűleg azért íratott be édesanyám minket, mert azt gondolta, hogy ez

egy mentőöv lehet számára, mert addig se vagyunk rossz helyen. Nyilván az iskola után volt délután, amikor megcsinálja az ember a leckét, és szalad ki játszani a haverokkal, jókat és rosszkat csinálni. Ez velünk is így volt, jártunk focizni is, haverkodtunk, bandáztunk, de azért a zene az plusz volt. Szerintem nagyon sokat hozzáad az emberhez. A zenetanulás átváltoztatja a teljes érzésvilágod, valamint ad egy rendszert. Olyan lehet talán, mint a sport, bár azt soha nem próbáltam.

Milyen rendszerességgel jártál a zeneiskolába?

Kétszer egy héten, vagy akár háromszor. Először ütőhangszereken tanultam. Nyilván az alap a dob, a xilofon, a harangjáték, a marimba. Aki kicsit jártasabb a zene világában, az tudja, hogy mik is pontosan ezek az ütőhangszerek. Az énektanárom az általános iskolában nyolcadikban felvetette, hogy mi lenne, ha zenei pályára mennék. Egészen addig én szakács szerettem volna lenni, habár első osztálytól egészen nyolcadikig zenei képzést kaptam. Végül a középiskolában ének szakra mentem.

Győrbe jártam a Richter János Zeneművészeti Szakközépiskolába, ott kezdtem el igazából énekelni, és ott fordultam a komolyzene felé. Közben bekerültem a Padragkúti Bányász Férfi Kórusba, amit a volt énektanárnőm vezetett akkoriban. Sok élmény köt hozzájuk, többek között tizennégy évesen életemben először velük voltam külföldön, Velencében voltunk.

Volt példaképed ebben az időszakban?

Igazából, akit példaképnek mondhatnék, az édesapám volt, aki rengeteget dolgozott. Fiatalon kezdett el dolgozni, de így is harminc évet volt föld alatt a bányában. Később karkedvezménnyel, 45 évesen elment nyugdíjba. Onnantól kezdve se állt le, főként külföldön és Budapest környékén dolgozott. Nagyon sokat volt távol, mégis, óriási teherbírása számomra példaértékű.

Van esetleg olyan családtagod vagy olyan személy, aki kiemelkedő szerepet játszott akár a motiválásodban, akár a karriered elindításában vagy a tanulmányi utadon? Van olyan, akinek sokat köszönhetsz, vagy akire jó szívvel gondolsz vissza?

Nyilván a szüleim, akik tudtak motiválni, de van egy bátyám, ő nagyon sikeres vállalkozó volt helyi szinten. Ő is nagyon sokat motivált abban, hogy

arról a szintről is magasra lehet jutni, ahová mi születünk, hogy ki lehet emelkedni a szegénységből, és lehet egyről a kettőre jutni. Ő ebben tudott motiválni, rá nagyon felnéztünk mindannyian, az öcsémék is.

A család vallásossága is sokat jelentett számomra, én például húsz évig voltam ministráns Padragkúton.

Említetted a hitet, ami segített neked túljutni a nehézségeken, adott egy belső erőforrást. Ott volt a családotd, a példaképek, az apukád munkabírása, anyukád odaadása, odafigyelése, valamint a bátyád üzleti sikerei. Melyek voltak azok a külső erőforrások, amelyek segítettek abban, hogy túljuss a nehézségeken? Egy sokgyerekes, munkásosztálybeli családból jössz, mégis operaénekes lettél.

Legelőször az énektanárom volt az, aki nyolcadikban azt mondta, hogy menjek el vele meghallgatásra. Ő nagyon-nagyon bízott benne, hogy ez összejöhét, és végül igaza lett. A középiskolai évek elég kemények voltak. Ott többször előfordult, hogy nekem és több osztálytársamnak is elfogyott a pénze szerda, csütörtök környékén, mert eleve kevés pénzzel mentünk vissza. Voltak anyagi nehézségek. Kevesebb volt a kaja, de az osztálytársam nagymamája nekem is csomagolt szendvicseket. A nap végén mindig elkértem a lányok szendvicseit, mert ők már nem tudták megenni. Otthonról már nem nagyon tudtak támogatni. Nem is hoztam otthon azt szóba sosem, hogy Győrben nem tudok eleget enni, mert nem akartam ezzel a szüleimet terhelni.

Az énektanárom volt az, aki nagyon motivált. Nagyon szerette volna, ha éneklésből élek majd meg. Az ő hatására fordultam a komolyzene felé. Úgy gondoltam, ha már az énekléssel fogok komolyabban foglalkozni, akkor az legyen az opera, mert az a legmagasabb szint a szakmában. Ő látta meg, hogy bennem van ez a lehetőség, de nem volt ez ilyen egyszerű. Először jelentkeztem ugyan a Győri Főiskolára, de nem vettek fel. Közben ő is sajnos elment Győrből, elköltözött családi okok miatt, így tanár nélkül maradtam. Nem igazán tudtam, hogy mit csináljak, elmentem haza.

*Aztán hogyan folytatódott a karriered a középiskola után?
Érettségivel a kezeden hazamentél és kerestél munkát?*

Igen, mondhatnánk így is, de a tanárom annyit még tudott nekem segíteni, hogy a Győri Színház kórusába bekerültem. Ott énekeltem külsős tagként. Egy-két operadarabban részt vettem.

Ajkáról azért jártam Győrbe, hogy énekeljek a színházban. Csak annyit kerestem, hogy az útiköltségre elég volt, de nem bántam meg, nagyon-nagyon jó volt. Abban az időszakban ott éreztem magam igazán jól.

Aztán nagyjából másfél évre egy asztalosműhelybe kerültem. Sajnos már nem az volt az asztalosmunka, hogy mi faragjuk az asztalt. Lapokból állítottuk össze a bútorokat, de elég kemény munka volt. Volt, amikor reggel fél hattól este kilencig bent dolgoztam, és ezt csináltam elég sokáig. Ráadásul volt, hogy kettőig dolgoztam az asztalosműhelyben, és utána mentem Győrbe énekelni, és éjjel egy óra volt már, mire hazaértem. Másnap, pontosabban aznap, már fél hatkor a műhelyben voltam. Ez az időszak nagyon nehéz volt számomra, mert csalódtam magamban. Biztattak a tanárok, hogy „jó vagy”, és „van tehetséged is a szakmához”, ám a középiskola után mégsem vettem fel a főiskolára. Azt gondoltam, hogy a tudásom elég lesz, de sajnos nem volt az. Fogalmam sincs, így utólag belegondolva, hogy elsőre miért nem sikerült, de szerintem a sors akarta így, különben más utam lett volna.

Másfél évig vívódtam magamban a műhelyben, de nem tudtam, merre menjek tovább. A zenei képzésben a Zeneakadémia nagyon nivós, de oda nem is mertem elmenni felvételizni. A főnököm nagyon sokszor hallott engem énekelgetni, mert a gép mellett is dudorásztam, dalokat énekeltem. Megkérdezte tőlem egyszer, hogy nem szeretnék-e ezzel komolyabban foglalkozni, ha lenne lehetőségem rá. Felajánlotta, hogy elenged a munkából, és ő fizeti az utazásomat is Pestre vagy bárhova, ha meghallgatásra kerül a sor.

És volt lehetőség?

Ehhez vissza kellene kanyarodnunk kicsit az időben. Engem az asztalosműhelyben is érdekelt a közelet. Érdekelt, hogy a településen mit tudnak csinálni a fiatalok. Valami változást szerettem volna, mert azt láttam, hogy a fiataloknak nincs semmilyen lehetőségük.

Engedd meg, hogy összefoglaljam az eddig elmondottakat. Van egy nyolcgyerekes családban felnövő Farkas András, aki elindul a pályáján, bekerül a konzervatóriumba, ezt elvégezve nem sikerül bekerülnie a főiskolára, de munkát talál egy asztalosműhelyben, és emellett érdeklik a helyi politikai ügyek. Hogyan jött képbe a közélet és a politika? Tegyük egy kis kitérőt ebbe az irányba!

Azt vettem észre, hogy Ajkán akkor a fiatalokkal nem foglalkozott senki. Megkerestem a helyi képviselőt, hogy beszéljek vele erről a helyzetről.

Ezt így magadtól eldöntötted, hogy elmész a képviselőhöz, és válaszolod a problémákat? Hány éves voltál ekkor?

Igen, nagyjából tizennyolc-tizenkilenc éves lehettem. A helyi képviselőnek elmondtam, hogy szeretnék énekléssel foglalkozni, ezt szeretném csinálni. Bemutatott a térség országgyűlési képviselőjének egy rendezvényen, aki pedig ismert a parlamentben egy embert, aki egykor operaénekes volt. Ő volt Gulyás Dénes, egy világhírű tenorista, de ekkor már nem volt aktív énekes. Én ekkor másfél éve már nem énekeltem komolyan, de ott elénekeltem neki egy dalt, és ő azt mondta, hogy nagyon szép, nyers tenor hangom van. Ő nem tudott velem foglalkozni, mert nagyon sok ideje ment el a képviselői munkájára, de ajánlott egy tanárt. Így kerültem Keönch Boldizsárhoz meghallgatásra 2012 szeptember végén Pesten. Ebben az évben kerültem be a szakkollégiumba, amihez szükség volt felsőoktatási jogviszonyra. Ebben segített Keönch Boldizsár. Tanár úr azt mondta, hogy kell neki a hangom. Ment is a „matekozás”, hogyan tudok csatlakozni egy felsőoktatási képzéshez. Tanár úrról még azt tudni kell, hogy amellett, hogy kiváló énektanár, majdnem negyven évig tanított a Zeneakadémián is, szóval igazán képben volt a hangképzéssel. Azt mondta, hogy nekem a Zeneakadémián a helyem, de ő akkor már nem ott tanított, hanem Csepelen, a Vienna Konzervatóriumban, a Bécsi Zeneakadémia egy kihelyezett intézményében. Mivel amikor ez történt, már elkezdődött a tanév, csak a következő évben tudtam jelentkezni a Zeneakadémiára.

A felkészítésemet úgy tudta tanár úr biztosítani, hogy felvett a csepeli intézménybe. Itt kezdődtek azonban a problémák: miből fogom kifizetni a tandíjat és hogyan fogok megélni? Egy ajkai képviselő kölcsönzött nekem annyit, hogy ki tudjam fizetni az első félét. Ez volt az első nagyobb segítség, ami tényleg kézzelfogható volt, mert anélkül nem tudtam volna elindulni. Megvolt már a jogviszonyom az iskolában, de a lakhatásról is kellett gondoskodnom. Közben

keresztény körből ajánlották nekem a Jezsuita Roma Szakkollégiumot, és javasolták, hogy próbáljak meg oda bekerülni. Nem volt egyszerű, mert évközben voltunk, és lezárult az ottani felvétel, de bejutottam szerencsére. Így kezdődött el a budapesti életem.

Milyen tapasztalatokkal lettél gazdagabb Budapesten?

Teljesen más világ volt nyilván, még Gyórhöz képest is. Elindultam Padragkútról, Ajkáról, eljutottam Győrbe, ami már eleve egy nagyobb, sokkal jobb, színesebb város, de Budapest egészen más volt.

A szakkollégiumban elkezdtem jobban foglalkozni az identitást érintő kérdésekkel is. Győrben, mikor bekerültem a középiskolába, ott több muzsikussalából származó cigány fiatal is volt. Ők nagyon éltek a romungro zenész hagyományokat, de a nem roma zenészek sokkal befogadóbbak voltak, kevésbé mutatták ki azt az ellenszenvet a romákkal kapcsolatosan. Sőt, a zenében – sajnos nem mindig jogosan, de – felnéztek a romákra, szinte pozitívum volt, hogy roma vagy. Ezzel a pozitív háttérrel kerültem be a szakkollégiumba. Viszont azok a szakkollégista társaim, akik oda bekerültek, sokkal mélyebb sebeket kaptak az életben a származásuk miatt, mint én. Nekem a középiskola sokat segített a származásom kezelésében, megtanultam, hogyan rendezem magamban ezt a valóságot, és hogy pozitívan tekintsek rá.

Mindenhol, ahol fellépsz vagy szerepelsz, és a lehetőség adott, roma származású operaénekesként mutatkozol be. Miért fontos ez neked, miért kell ezt kiemelni, hogy Te roma operaénekes vagy?

Mondhatnám azt, kicsit viccelődve, hogy roma származású magyar operaénekes férfi vagyok, de talán ez mind látszik rajtam. Számomra azért fontos, mert tudomásom szerint konkrétan nincs olyan operaénekes ma Magyarországon, aki vállalta volna a roma származását. Azért fontos számomra kiemelni a cigányságomat, mert társadalmi felelősségvállalásnak érzem. Magát az ügyet érzem annyira fontosnak, magát a roma témát, amit annyi negatív dolog ér, hogy fontos kiemelni a pozitív dolgokat is, ha már vannak. Lehet, hogy operaénekesként jobban el tudják fogadni, hogy cigány vagyok – igaz, ez nem akkora „mutatvány” a többségi társadalom felé, mintha orvos lennék –, de sajnos nagyon sok roma származású operaénekes se vállalta fel ezt, vagy nem is igazán kerültek ilyen helyzetbe.

A művészeknek és azoknak, akik a reflektorfényben vannak, nagyobb a felelősségük. Jobban látható vagyok – és itt mások is azok –, mint például egy nagyon jó jogász, aki pedig lehet, hogy még fontosabb munkát végez. De mi sokkal jobban előtérben vagyunk, és ez felelőséggel jár, ezért vállalom fel mindig a roma ügyet a munkám folyamán. Ez nem csak egy racionális döntés: ez egy belső késztetés is.

Az, hogy én roma származású vagyok, az általános iskolában tudatosult bennem. Nyilván a szüleim is mondták, hogy roma vagyok, de nem tudtam, hogy ez mit jelent. Az első szembesülés a roma származásoddal az, hogy a társaid elkezdenek csúfolni, és hazamész, és megkérdezed, hogy miért baj ez. Apám mondta, hogy igen, cigány vagy, és ezzel nem tudsz mit csinálni. Így születél, és ez így van jól. Igazából nem foglalkoztunk ezzel. Nyilván az ember védekezésből is mindenfélét csinál, legtöbbször sajnos nem azt, amit kellene vagy helyes lenne. Gyerekkorban nem működik az, hogy leülök a másikkal, aztán megbeszélem vele a helyzetet. Amúgy soha nem firtatták ezt sem a kórusban, sem máshol, ahova jártam. Soha nem volt probléma. Középiskolában aztán kicsit még pozitívabb irányba billent a mérleg, akkor úgy éreztem, hogy most jobb helyen vagyok, én cigány vagyok, és ez milyen jó. Nem volt annyira érdekes ez, egészen addig, amíg a szakkollégiumba nem kezdtem el járni, mert ott nyilván nagyon sokat beszélgettünk erről. Ott találkoztam oláh-cigányokkal, persze halottam már róluk, de általában pejoratív értelemben, mert a muzsikások az oláh-cigányokat szidják, az oláh-cigányok a muzsikásokat. Ott találkozhattam „vérbeli cigányokkal”. Benne találtam magam hirtelen a roma közéletben.

Milyen volt a szakkollégium, hogy emlékszel rá vissza?

Nagyon szerettem. Úgy éreztem, hogy a szakkollégium ad egy biztonsági hálót. Az élettől jobbról-balról kapom a kihívásokat, pofonokat, de a szakkollégium az olyan volt, hogy hazamentél, kibeszélted a nehézségeket, mert lehetett ezekről beszélni, és ott tudtak vele azonosulni. Aztán megismertem nagyon sok embert a szakkollégiumon kívülről, tanárokat, szakembereket, romákat és nem romákat is. Megismerkedhettem a roma értelmiség krémjével. Olyan emberekkel találkozhattam, akiket csak a tévében láthatsz. Óriási hatással voltak rám a gondolataik, a tevékenységük, azok a dolgok, amiket tényleg próbáltak véghez vinni az évtizedek alatt. Elérni valamit, előre mozdítani valamivel a közösséget.

Mesélted, hogy a középiskolában azt is gondolhatták a nem roma társaid, hogy romaként elvileg jobban tudsz zenélni a származásod miatt. Tapasztaltál-e ilyet most, a szakmád kezdetén?

Abszolút nem. Ez már teljesen más szint. Amikor kikerül az ember az egyetemről, teljesen mindegy, hogy ott milyen volt, a piacon már egészen más elvárásokkal szembesül. Ott tényleg versenyhelyzet van, tényleg piaci viszonyok vannak. A legjobbat keresi mindenki, és a legjobb kell mindenkinek. Már a teljesítmény számít lényegében.

Bekerültél az Operába magánénekesként. Ha jól tudom, ez a szakma legmagasabb szintje ma Magyarországon, a kultúrában azok számára, aki komolyzenével énekművészként foglalkoznak.

Aki klasszikus énekművészként tevékenykedik és operaénekesként szeretne érvényesülni, annak az Operaház a legmagasabb szint Magyarországon. Nekem ez volt az álmom már középiskolában is és az asztalosműhelyben is. Aztán amikor bekerültem, nem is hittem el igazából, hogy ott vagyok. Ez most tényleg velem történik meg? Ráadásul szerencsétlen helyzetben találtam magam, mert 2019-ben diplomáztam, és rögtön jött a Covid, szóval bezárt minden. Előadások maradtak el, de kétszer a Covid alatt lehetőségem volt beugrani az Operaház egyik produkciójába, és megkaptam az első szerződésemet.

Mit szólt ahhoz a családot, hogy operaénekes lettél?

Mindenki igazán büszke volt. Számukra szerintem ez még hihetlenebb. Akik nem látják az utat, hogy mi van pontosan mögötte, azok nem is érthetik. Lépésről lépésre haladtam, és nem az Operában kezdtem. Nagyon sok munka, kitartás és küzdelem van mögöttem. Amire büszke vagyok, hogy tágabb körből is kaptam nagyon sok gratulációt, nagyon sokan örülnek a sikeremnek. Például az általános és a középiskolai énektanáraink az alap- és a mesterdiploma-koncertemre is eljöttek. A mai napig nagyon-nagyon büszkék rám.

Harminchárom évesen nagyon szép férfikorban vagy. Már több éve házasságban élsz, és van egy egyéves fiad is. A szakmai sikerek is jönnek. Megküzdöttél minden eredményért. Szerinted mi a dolga ma egy férfinak? Mi a dolga egy férfinak, aki

***szakmát szerzett, karriert indít, családjá van? Mit kell tennie?
Hogy érezze magát jól egy roma férfi?***

Összetett kérdés. Egészen addig, ameddig az embernek nem születik gyereke, teljesen más minden, azután pedig az lesz szerintem a legfontosabb, hogy a legjobb tudása szerint felnevelje a gyermekét. Ez óriási felelősség, mert a gyerekednek példakép kell legyél. Ez nagyon nehéz. Az ember él egy életet, és egyszer csak ott egy gyerek, aki már kicsit több mint egy éves, de már minden mozdulatot leutánoz, és minden neszre reagál. Előtte nem lehet már olyanokat csinálni, mint régen, szóval teljesen megváltoztatja az embert. Az ember ilyenkor nagyon sokat fejlődik és tanul. Meglátásom szerint az is egy férfi dolga, hogy példakép legyen a családjá számára.

Nyilván az is fontos, hogy valamilyen erőt, magabiztosságot sugározzon. A gyerekének is, meg nyilván a feleségének is. Ebben benne van az is, hogy sebezhető, de az is, hogy egy erős ember, egy erős férfi, egy biztos, stabil pont. Ezt nemcsak az anyagiakra értem, hanem lelkiállapokra és kisugárzásra is. Sokkal több feladata van egy férfinak, mint azt sokan gondolják, nem csupán annyi, hogy tartsa el a családját, legyen gazdaságilag stabil és kész.

Honnan jön, milyen motivációból ered ez a nagyfokú szerepvállalás és tenni akarás?

Fogalmam sincs igazából. A mai napig nem tudom. Többször kérdezték már ezt tőlem, de a mai napig nem tudom. Szerintem vannak olyan emberek, akik egyszerűen úgy születnek, hogy valaminek az előremozdítására törekednek. Ez olyan tettvágy, aminek eredményeképpen hatni akarsz másokra a gondolataiddal és a cselekedeteiddel.

A szakkollégiumban a második félévtől már diákbizottsági vezető voltam, de a Zeneakadémián is a Hallgatói Önkormányzat vezetője voltam. A közösségszervezés és a közösségi élet alapvetően a lételemem.

Én úgy képezem el az életemet, hogy ha már Isten megsegített, elindultam, és elértem valameddig, akkor meg kell próbálnom a közösségeknek segíteni, támogatni őket. Ha van egy olyan szervezet, például Padragkúton, ahonnan származom, vagy egy alapítvány, amelynek szüksége van a támogatásra, akkor ezeknek a működésében tudjak segíteni a kapcsolatrendszeremmel

vagy anyagilag is. Van egy saját civil szervezetünk, azzal is minél inkább igyekszünk segíteni az embereket.

Sok segítséget kaptál, mindig volt egy olyan személy, aki szakmailag, emberileg vagy pénzügyileg is segített téged. Azt érzem benned, hogy szeretnéd ezt visszaadni, ha nem is nekik, de a közösségeidnek.

A szakkollégiumban magyarázták el szerintem jól ezt. Mi, művészek, azok az emberek vagyunk, akik kaptak valamit, egyfajta talentumot. Kaptunk valamit, és nincs is más választásunk, mint azt jól használni és visszaadni belőle valamit a közösségünknek. Ha magunkban tartjuk, az szerintem a legrosszabb, mert akkor nem művész az ember.

A talentumod mellett egy nagy ajándékot kaptál a Jóistentől, ez pedig a romaságod. Hogy tudod te megélni ezt nap mint nap? Operaénekes vagy, értelmiségi, akinek értelmiségi roma felesége van. Gyerekkorodban a roma hagyományokat nem élted meg, de azért az iskolában tudatták veled, hogy a származásod miatt szégyenkezned kellene, a középiskolában a pozitív aspektusait élted meg a roma létnek, az egyetemen, a szakkollégiumban pedig igazi példaképek vettek körbe. Hogyan éled meg ma a romaságodat, vagy ez nem is kérdés már?

Dehogynem. Azonkívül, hogy egy értelmiségi művész életét élem, próbálok azzal érvényesülni, ami adatott, és abban kiteljesedni, amihez értek. Roma fesztivált szervezek, ami egy művészeti fesztivál, vagy operaáriákat fordítatok le romani nyelvre Nagy Gusztávval (roma származású költő, műfordító, tanár – a szerk.), és azokat éneklek. Szerintem ez fontos, főleg a nyelv. Tanultam és tanulom, bár sajnos nem beszélem még, de nagyon fontos a nyelv a kultúrában. Persze a zene és a tánc is fontos, és ezeket próbálom megőrizni, és támogatni az ezeket művelőket úgy, hogy forrásokat szerzek civil szervezetek számára, a támogatásból pedig olyan fesztiválokat, táncházakat, konferenciákat szervezünk, amelyek a roma kultúráról szólnak. Én ezzel együtt tudok kiteljesedni, ezekben a helyzetekben érzem jól magam. És ott van persze a család, ott is meg kell élni a saját kultúránkat. Szerencsére én találtam egy olyan feleséget, aki nagyon hasonlóan gondolkodik ezekről a dolgokról.

Az álmaidat éled, nagyjából az valósul meg, amit megálmodtál, vagy még van célod?

Az, hogy az Operában énekeljek, az volt a legnagyobb álmom. Bekerültem az Operába, de ha az ember elér valamit, akkor próbál újabb célokat meghatározni. A következő cél, hogy nemzetközi szinten is meg tudjam magamat mutatni, és ott is elérjek valamit. Ha külföldi operaházakban tudnék énekelni, az már egy nagy dolog benne. A legnagyobb célom az, hogy Európa legnagyobb operaházaiban, a bécsiben, a milánói Scalában énekeljek, és azokat ne csak vendégként látogassam meg.

Mit gondolsz, hogyha a szokásos utat járod be, mint azok, akik otthon maradtak, ha nem tanultál volna tovább, akkor mi lenne veled? Tudom, hogy ez egy gondolatkísérlet, mégis érdekel, hogyan látod egy ilyen életutat járó önmagad?

Szerintem valószínűleg azért is jutottam idáig, mert többet gondoltam magamról mindig. Visszagondolva az asztalosműhelyre, valószínűleg, ha ott maradtam volna, sokkal boldogtalanabb lennék. Nem lennék elégedett magammal. Én nem elégedtem volna meg szerintem azzal. Nem tudom magam elképzelni úgy, hogy feladtam volna az álmaim. Mindig többre vágytam.

Most örülök, hogy a feleségem nincs itt, amikor ezt mondom, de ha megjelenik az interjú, úgyis olvasni fogja. Van egy örök vitánk. Nem bírom elengedni ezt a témát. Szerintem kell az indíttatás és a motiváció, kell azonban az óriási szerencse is sok mindenhez. Vagy hívhatjuk a szerencsét bárhogy, de szerintem biztos, hogy jókor is kell lenni jó helyen. Ezt nem csak én mondom, hanem sok más operaénekes is. Hallottam már olyat például a saját szakmámban, hogy egy operaénekes úgy futott be, hogy rosszul lett a főszereplő, és ő éppen ott ült az előadáson, tudta a szerepet, és beszállt. Szóval a sikerhez kell a szerencse is, de kell hozzá szerintem a munka és a tehetség is. Nem mondom azt, hogy a szerencsének köszönhetem a pályám, mert mentem érte eleget, meg nagyon sokat dolgoztam érte, de ahogy említettem már, a segítőkész emberek nélkül nem itt tartanék. Ők is kellett, és szerintem ők nem véletlenül jöttek szembe és segítettek.

Jártál több iskolába, különböző szintű képzésekben részesültél. Mi a társaid életpályája, mivel foglalkoznak ők, mi lett velük?

Ez változó. Igazából sokan közülük nagyon sikeresek lettek. Van olyan volt osztálytársam, aki fordítóként dolgozik Budapesten, és nagyon sokat jár külföldön, mert az itteni turistákat megismerve sok helyre eljut. Van, aki sokkal jobb módú családból származott, mint én, és el is végzett egy főiskolát, de nem igazán találja a helyét az életben. Egy osztálytalálkozón az egyik osztálytársam, aki nagyon jó körülmények között él most is, mondta, hogy szerintem én vittem a legtöbbre közülünk. Lehet, hogy igaza van, annak ellenére is, hogy sokan jobb helyzetben vannak, de az én helyzetem különleges, mert nagyon nagy hátrányból indultam, és a legnagyobb reflektorfény rám szegeződik. Az is nagy dolog, ha valaki munkáscsaládból származik és vezetőbíró lesz valahol, ám őt mégsem ismerik annyian. Saját véleményem szerint ez is egy példaértékű teljesítmény, de kevésbé látszik, és valljuk be, talán különlegesebb az emberek számára, ha egy nagycsaládból származó roma fiúból operaénekes lesz az Állami Operaházban.

Ha mérleget vonnánk a jelenlegi helyzetben, mik azok az örömök, amiket a mostani pályád miatt éltél meg, és milyen veszteségekkel, lemondásokkal járt ez az út? Mit találnánk az egyik, és mit a másik serpenyőben?

Nem is gondolkoztam még ezen, de hát ez egy hosszú út volt eddig is, és remélem, van is még előre. Amikor szakkollégista voltam, döntéshelyzetbe kerültem. Érdekelt a közélet is, és akár politikusként is el tudtam volna magam képzelni, de erről lemondtam az éneklés javára. Még lehet befutott énekesként is politizálni, de más a helyzet, amikor valaki huszoneves korában a politikai pályáját kezdi építeni, és hatvanévesen szeretne a kulturális szférába belépni. Szóval lehet, hogy a politikában is lett volna helyem, hiszen a közéletben, otthon, regionális vagy országos szinten is tudtam volna mozogni. Szóval a politika az, ami lehetőségként most elúszni látszik, de lehet, hogy csak egy időre. Az éneklés viszont valószínűleg örökre elúszott volna. Fontos azonban számot vetnem azzal is, hogy a szakma miatt néha a család is hiányt szenvedhet, ám számomra a család az első.

Megérte eddig ez a sok munka és áldozat?

Igen, mert közben van egy nagyon jó házasságom, szóval eddig a családi élet nem sínyli meg a munkámat. Lehet, ha világhírű lennék, akkor nehezebb lenne, de szerintem ezt a dolgot az életben nagyon jól csinálom, mármint a család és a pályám összehangolását. Most Győrben énekelek sokat. Van olyan hetem, hogy három napot Győrben vagyok, akkor jön velem a család. Ahova csak lehet, viszem magammal őket. Fontos, hogy ott legyenek velem, mert nekem és nekik is jó érzés, hogy addig is együtt vagyunk. Nyilván a próbákon nincsenek velem, emiatt, amikor próbaidőszak van, akkor nehezebb, mert akkor délelőtt is van próbám, és a délelőtti és az esti próba között van pár óra szünet, akkor tudok velük lenni. Az esti próba után, mikor hazaérek, akkor a családtagjaim már alszanak. Szóval ezek kemény dolgok, de hogy napközben is tudunk találkozni, szerintem nagyon sokat jelent, számomra nagyon fontos. A legfontosabb a család.

Köszönöm szépen a beszélgetést!

Én is köszönöm a lehetőséget.